

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ІМУНІТЕТУ ЯК ОСОБЛИВОЇ ПРАВОВОЇ КАТЕГОРІЇ

Олена Ткаля,

здобувач кафедри теорії та історії держави і права
Одеської національної юридичної академії

У статті досліджуються актуальні проблеми теоретичного аналізу правового імунітету. Основну увагу приділено розгляду поняття та природи правового імунітету як правової категорії і специфічного різновиду юридичних винятків, виділенню специфічних ознак імунітету, особливості його класифікації.

Ключові слова: правовий імунітет, правові пільги, правові привілеї, недоторканність, імунітет держави, президентський імунітет, депутатський імунітет, імунітет свідків, дипломатичний імунітет.

This research paper observes some actual problem of theoretical analysis of legal privilege. Special attention is paid to the investigation of conception and nature of legal privilege as a legal category and peculiar diversity of immunity. Special features of legal privilege are identified.

Keywords: immunity legal privilege, legal charters, inviolability, sovereign immunity, presidential immunity, immunity of deputies, immunity of witnesses, diplomatic immunity.

Поняття «імунітет» не нове для юридичної науки, проте предметом пильної уваги воно стало порівняно недавно. Обумовлено це значним розширенням кола осіб, яких українське законодавство, що оновлюється, наділяє правовими імунітетами, а також «реабілітацією» пільг, привілеїв та імунітетів як юридичного інструментарію регулювання суспільних відносин.

Нині в українському суспільстві та юридичній науці активно обговорюються проблеми імунітету, особливо депутатського. Термін «імунітет» у його юридичному значенні був відомий ще в римському праві і означав звільнення від податків або громадських повинностей, яке міг надати Сенат, а потім імператор окремій особі, соціальній категорії або общині. Але українська юридична наука чіткого визначення правового імунітету, як правової категорії, не дає. Жоден підручник з теорії держави та права не приділяє необхідної уваги даній категорії. Тільки деякі вчені розглядають імунітет, аналізуючи дію нормативних правових актів за колом осіб (С. П. Погребняк, М. В. Цвіка, О. Ф. Скакун, Є. В. Назаренко та ін.) [5, 6]. Більш детально аналізуються окремі різновиди імунітету за галузями права: розкривається дипломатичний імунітет у міжнародному праві, депутатський імунітет – у конституційному праві, імунітет свідків – у кримінальному процесі тощо. Але щоб розглядати окремі різновиди імунітету, слід дати його чітке визначення, проаналізувати його основні елементи, а також відокремити імунітет від правових пільг та привілеїв. І тільки після цього, для з'ясування самої природи імунітету, можна дати чітку його класифікацію. Таким чином, проблема імунітету в теорії права є досить *актуальною* і потребує дослідження в різних аспектах його проявів.

Що ж таке імунітет як правова категорія? «Імунітет» перекладають з латинського як «звільнення», «позбавлення» або «незалежність», «несхильність»; у юридичному сенсі його трактують як виняткове право не підкорятися деяким загальним законам, надане особам, що займають особливе положення в державі. Правовий імунітет – це особливі пільги і привілеї, переважно пов'язані зі звільненням конкретно встановлених у нормах міжнародного права, Конституції і законах осіб від певних обов'язків і відповідальності, покликаних забезпечувати виконання ними відповідних функцій [16, 38].

У юридичному значенні *правовий імунітет* (лат. *immunitus* – звільнення від чого-небудь) – виняткове право не підкорятися деяким загальним законам, надане особам, що займають особливе положення в державі, тобто це особливі пільги і привілеї, що звільняють певних, визначених законом, осіб від певних обов'язків і відповідальності в цілях збереження ними свого особливого статусу [2, с. 241]. Правовий імунітет – це перебування особи (повне або часткове) поза юрисдикцією держави.

Більшість російських вчених схильні вважати правові імунітети особливими пільгами і привілеями, які переважно пов'язані зі звільненням, конкретно встановлених у нормах міжнародного права, Конституції і законах осіб від певних обов'язків і відповідальності, покликані забезпечувати виконання ними відповідних функцій [12, с.17]. Так, професор Марченко М. Н. визначає правові імунітети як особливий вид привілеїв [4, с. 241]. Бахрах Д. Н. розглядає імунітет як правову пільгу, як елемент спеціального правового статусу особи [7, с. 75]. На думку В. Даєва, під імунітетом слід розуміти, по-перше, звільнення окремих осіб від виконання певних обов'язків і, по-друге, встановлення для деяких категорій осіб особливих гарантій обґрунтованості застосування до них заходів примусу або притягнення до відповідальності [8, с. 48]. Козюк М. Н. пише, що імунітет – це привілеї, різновид пільгового способу регулювання суспільних відносин [9, с. 166]. Привілеї, у свою чергу, як визначає М. Н. Марченко, – це специфічний різновид пільг, юридичних винятків [4, с. 241].

Імунітет – особливий вид привілеїв, які по суті є специфічним різновидом пільг, юридичних винятків. Це, зокрема, підтверджується змістом міжнародних договорів. Так, у розділі 19 ст. V Конвенції про привілеї та імунітет Об'єднаних Націй від 13 лютого 1946 р. привілеї та імунітет відповідно називаються «винятками і пільгами, що надаються, згідно з міжнародним правом, дипломатичним представникам» [3, с. 112]. Аналогічне роз'яснення міститься в Генеральній Угоді про привілеї та імунітет Ради Європи від 2 вересня 1949 р., згідно зі ст. 2 якої привілеї та імунітет також чітко визначаються як «винятки і пільги, перелічені в даній Угоді» [3, с. 118].

Невід'ємною особливістю правових норм про імунітет слід визнати їх винятковий характер. Взагалі, наявність так званих виняткових правових норм є поширеним явищем у юриспруденції. Іншими словами, імунітети створюють низку винятків із загальних правил. Для з'ясування природи імунітетів та обґрунтування подальшого вдосконалення законодавства необхідно розуміти їх як правовий інститут, тобто сукупність правових норм, що регулюють відносно самостійну сукупність суспільних відносин або які-небудь їх компоненти, властивості. Звісно, такий правовий інститут є складний за внутрішньою структурою і поряд зі спільними рисами має значні відмінності.

Розглядаючи імунітет як специфічний різновид пільг і привілеїв, можна виділити наступні *спільні риси* між ними. По-перше, всі вони створюють особливий юридичний режим, дозволяють полегшувати становище відповідних суб'єктів, розширюють можливості задоволення тих чи інших інтересів. Справді, на це направлені не тільки пільги і привілеї, а й імунітет. Зокрема, дипломатичний і депутатський імунітет виконує цю роль. По-друге, покликані бути правостимулюючими засобами, що спонукають до певної поведінки і позначають собою позитивну правову мотивацію. Імунітет «як правовий стимул є сукупністю особливих правових переваг», відзначає З. В. Мірошник. [12, с.13] По-третє, є гарантіями соціально-корисної діяльності, що сприяють здійсненню певних обов'язків. По-четверте, названі засоби виступають правомірним винятком для конкретних осіб, що встановлені в спеціальних юридичних нормах. По-п'яте, вони є формами вияву диференціації юридичного впорядкування соціальних зв'язків.

Разом з тим імунітет має *специфічні ознаки*, що дозволяє виділити його в системі пільг і привілеїв, говорити про його самостійну юридичну природу.

По-перше, якщо привілеї більшою мірою втілюються в перевагах, у так званих позитивних пільгах, то імунітет, навпаки, більшою мірою проявляється у вигляді негативних пільг (звільнень від виконання окремих обов'язків – сплати податків, мит, імунітет свідка тощо, та звільнень від відповідальності). «Стосовно кримінально-процесуального законодавства поняття «імунітет», – підкреслює В. І. Руднєв, – може розумітися як звільнення від виконання процесуальних обов'язків і відповідальності... Це означає, що деякі особи ... в певних ситуаціях можуть мати нагоду не свідчити, не притягуючись до відповідальності» [10, с. 37].

По-друге, мета імунітету – забезпечувати виконання міжнародних, державних і громадських функцій, службових офіційних обов'язків. Відповідно до ст. 6 Четвертого Протоколу до Генеральної Угоди про привілеї та імунітет Ради Європи, прийнятого 16 грудня 1961 р., «привілеї і імунітет надаються суддям не для їх особистої вигоди, а з метою забезпечити незалежне здійснення їх функцій» [3, с. 152]. Правовий імунітет не повинен мати абсолютного характеру. Він може бути у ряді випадків відмінений, обмежений або від нього можуть відмовитися самі володарі імунітету. Це пов'язано в основному з тим, що імунітет із законного й ефективного юридичного засобу перетворюється на чинник перешкоджання.

По-третє, коло осіб, на яких поширений імунітет, повинно бути чітко визначено в нормах міжнародного права, конституціях і законах. Так, значна кількість категорій громадян України і

певні категорії іноземних громадян через прямі визначення Конституції і законів України й обов'язкових для них міжнародних багатосторонніх конвенцій і двосторонніх договорів і угод наділяються імунітетом. До числа подібних осіб законодавство відносить дипломатичний і консульський корпус, Президента України, депутатів, суддів тощо. Носії ж інших пільг і привілеїв далеко не завжди так конкретно визначені у відповідному законодавстві.

У літературі часом дуже вузько розуміють правовий імунітет, пов'язуючи його виключно з особами, що посідають певні посади. Так, Мірошник З. В. пише, що імунітет «є сукупністю особливих правових переваг, що надаються відповідно до норм міжнародного права і Конституцією країни певному колу осіб через займану ними посаду» [11, с.15]. Утім, правовий імунітет далеко не завжди встановлюється тільки для певного кола осіб «через займану ними посаду». Адже існує імунітет свідка, відповідно до якого «ніхто не зобов'язаний свідчити проти самого себе, свого чоловіка і близьких родичів, коло яких визначається законом».

Таким чином, імунітет не можна пов'язувати тільки з певним колом осіб, що посідають ті чи інші посади. Це більш широке поняття, що охоплює собою юридичні засоби, сприяючі здійсненню не тільки міжнародних і державних, але і суспільних функцій.

Запропоновані ознаки правового імунітету досить умовні, бо привілеї та імунітет – багато в чому тісно пов'язані явища і поняття. До того ж чіткого розмежування між ними в міжнародній договірній практиці, а також і у внутрідержавному законодавстві не проводиться. Дане положення пояснюється тим, що ані імунітет, ані привілеї не існують у «чистому» вигляді. Кожен із них є сукупністю правил, що мають ознаки як імунітету, так і привілею у власному значенні. Наприклад, правило отримання згоди на надання дипломатичним агентом свідчень свідків, поза сумнівом, є пільгою, додатковою гарантією, що слугує забезпеченню ефективного і безперешкодного виконання агентом своїх функцій – ознака імунітету. Разом з тим, саме право відмовитися від надання свідчень свідків також, поза сумнівом, є винятком із загального правила обов'язку будь-якої особи дати такі свідчення на вимогу компетентних органів кримінального судочинства – ознака привілею.

Отже, сукупність імунітету і привілею разом з деякими іншими пільгами і винятками утворюють те, що має назву в міжнародній доктрині і в теорії кримінального процесу імунітетом свідка. Аналогічно й інші окремі різновиди імунітету і привілеїв являють собою сукупність правил, що мають ознаки імунітету у власному значенні й ознаки привілеїв [13, с.11-12].

Дослідження правового імунітету обумовлює необхідність розгляду питань про їх відповідність загальноновизнаним міжнародним і конституційним принципам рівноправ'я і недопущення дискримінації, порядок встановлення, призначення, поняття такого імунітету, а також проведення їх класифікації, яка дозволить систематизувати теоретичний і нормативний матеріал.

Наявність переваг, що надаються особам або групам осіб, неминує ставить питання про їх відповідність основоположним демократичним принципам рівноправ'я і недопущення дискримінації. З огляду на те, що правовий імунітет є певним винятком з принципу правової рівності, в літературі існує два протилежні підходи до можливості їх встановлення і існування. Деякі автори стверджують, що привілеї та імунітет закріплюють нерівність, яка виявляється, зокрема, при притягненні до юридичної відповідальності, і є відступом від конституційних положень про правову рівність, що є неприпустимим [10, с. 39]. Інші, вважають, що привілеї та імунітет не порушують принципу правової рівності, оскільки він характеризує загальний (конституційний) статус особи, тобто статус людини як громадянина, члена суспільства, держави, і не враховує відмінностей у юридичному становищі суб'єктів [12, с. 16]. Європейський суд з прав людини в своїй діяльності також керується цими принципами, з яких виходить, що відмінність у діях не завжди призводить до дискримінації, а державна влада користується певною свободою в оцінці того, чи допустимий різний підхід стосовно деяких груп [14, с. 6].

Практика Європейського суду виробила концепцію, що дозволяє оцінювати допустимість відмінностей, що існують у законодавстві країн – учасниць Європейської конвенції про права людини, зокрема пільг, привілеїв та імунітету, стосовно окремих осіб або груп осіб: 1) необхідне належне обґрунтування сприятливішого ставлення до якої-небудь особи або групи осіб; 2) про наявність забороненої дискримінації можна говорити у випадку, якщо одночасно є такі обставини: встановлені факти свідчать про різне ставлення; відмінність недоцільна, тобто вона не може бути об'єктивна і розумно обґрунтована з урахуванням цілей і наслідків такого заходу; немає розумної відповідності між використовуваними засобами і поставленою метою [15, с. 453].

Таким чином, наявність і дія привілеїв і імунітету для окремих категорій суб'єктів не суперечить загально визнаним міжнародним і конституційним принципам рівноправ'я і недопущення дискримінації. Водночас кожен такий виняток із загальних правил повинен бути обґрунтованим і розумним, регулюватися належним правовим актом. Встановлення правового імунітету при притягненні до відповідальності можливе, в першу чергу, міжнародними правовими актами і Конституцією України.

Для з'ясування природи імунітетів, їх структури важливим є поділ імунітетів на групи й окремі їх види. Так, В. Руднев, досліджуючи імунітети в національному законодавстві Російської Федерації, пропонує виділяти такі: професійні (ними можуть володіти президент, депутати, судді, прокурори); особисті (якими можуть володіти близькі родичі особи, котру притягають до кримінальної відповідальності); змішані (якими можуть володіти священники, адвокати), оскільки їм у силу професійних обов'язків можуть бути відомі особисті, таємні відомості від громадян, котрі їм довірилися [10, с. 37].

Однак у цій класифікації не враховані привілеї й імунітети, передбачені міжнародно-правовими актами, що робить її неповною. В міжнародному праві, зокрема, відомі: імунітет держави, імунітет військових кораблів, імунітет дипломатичний, імунітет морських державних торгових суден. У конституційному праві привілеї посадовців деяких категорій полягає в їх недоторканності, тому розрізняються імунітет парламентський (депутатський), імунітет президентський та імунітет суддівський.

Сучасний правовий імунітет доволі різноманітний. Його можна класифікувати за різними критеріями. Так, залежно від природи функцій, що реалізуються ним, правовий імунітет підрозділяється на міжнародний, державний і суспільний; залежно від сфери здійснення – на міждержавний і внутрідержавний; залежно від характеру – на матеріально-правовий (наприклад, звільнення посадових осіб Ради Європи від обкладення податками окладів і винагород, що виплачуються Радою Європи; право безмитного ввезення особистого майна при первинному обійманні посади, так званий фіскальний імунітет тощо) і процесуально-правовий (недоторканність депутатів, імунітет суддів, посадових осіб правоохоронних і контролюючих органів тощо); залежно від того, які об'єкти забезпечує імунітет, – на особисту недоторканність, недоторканність службових і житлових приміщень, недоторканність майна, службового листування, архівів та інших документів, судово-процесуальний імунітет та імунітет свідка тощо.

Найпоширеніша ж класифікація здійснюється за суб'єктами, що володіють відповідним імунітетом. Серед видів подібного правового імунітету слід виділити:

- *імунітет держави* – в загальному значенні непідсудність однієї держави суду іншої держави. Імунітетом користуються сама іноземна держава, її органи і майно, що їй належить. У теорії міжнародного права і в міжнародній практиці зазвичай виділяються декілька видів імунітету держави: судовий імунітет, імунітет держави від попереднього забезпечення позову, імунітет держави від виконання. Одним із проявів імунітету держави є *імунітет морських державних торгових суден*.

- *дипломатичний імунітет (право екстериторіальності)* – особливі права і переваги, що надаються іноземним дипломатичним представництвам, їх главам, співробітникам, у країні перебування з метою створення максимально сприятливих умов для здійснення функцій дипломатичного представництва.

Розрізняють також поширення обмеженої юрисдикції держави стосовно певної визначеної законом категорії громадян, так званий правовий *імунітет спеціальної категорії громадян*. Під обмежену юрисдикцію держави, окрім перерахованих вище категорій іноземних громадян, підпадають і особи, що володіють українським громадянством. Відповідно до Конституції України статус особливої (підвищеного рівня) недоторканності серед інших громадян України мають: Президент України, народні депутати, судді (статті 80, 105, 111, 126). [1; с. 34, 39, 42, 45]. Окрім названих осіб, законодавством України імунітети передбачені також для Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, Голови Рахункової палати, Першого заступника і заступника Голови, головних контролерів та Секретаря Рахункової палати. Стосовно всіх перерахованих осіб законодавством встановлений спеціальний порядок залучення до кримінальної відповідальності, застосування заходів кримінально-процесуальної або адміністративно-процесуальної дії (арешт, обшук, затримання, особистий огляд і т.д.).

Новим правовим імунітетом для України є *президентський імунітет*, тобто недоторканність президента як глави держави. Це означає, що він не може бути заарештований, затриманий чи притягнений до судової відповідальності, поки обіймає свою посаду. Президентський імунітет знімається тільки разом з усуненням з посади в порядку особливої процедури, передбаченої конституцією (імпічмент, звільнення з посади тощо). Ст. 105 Конституції України передбачає недоторканність Президента України на час виконання повноважень [1, с. 39].

Звільнення з посади є однією з підстав дострокового припинення повноважень Президента України, яке може відбутися тільки на підставі звинувачення глави держави в державній зраді чи іншому тяжкому злочині. Згідно зі ст. 93 Конституції України, Президентіві може бути висунуте звинувачення в здійсненні досить вузького кола злочинів. Чинний Кримінальний кодекс України підрозділяє злочини на наступні категорії: нетяжкі, середньої тяжкості, тяжкі й особливо тяжкі. Тому слід було б передбачити, що Президентіві, як і будь-якій іншій особі, за наявності достатніх підстав може бути висунуте звинувачення в скоєнні будь-якого злочину, а не тільки державної зради чи іншого тяжкого злочину. Крім того, Конституція України встановлює досить складний порядок притягання до кримінальної відповідальності Президента України. У цьому сенсі імунітет Президента абсолютний, а значить, недемократичний, несправедливий, неправомірний. Необхідно спростити технологію імпічменту, розробити механізм його реалізації і чітко зафіксувати все це у законодавстві.

Імунітет встановлюється лише на термін виконання президентом своїх повноважень (а не довічно), як, власне, імунітет і для всіх інших посадових осіб. Якнайповніше сприяння здійсненню державних функцій може виступати метою даного юридичного гарантуючого засобу. За межами виконання надскладних президентських обов'язків втрачається юридичний сенс президентського імунітету. Іншими словами, подібний імунітет є не особистим привілеєм громадянина, а посадовим засобом захисту публічних інтересів.

Найбільш дискусійним на сьогодні є *депутатський імунітет*, який може розглядатися як додаткова гарантія законності застосування до депутатів заходів державного (процесуального) примусу. Парламентський (депутатський) імунітет – це недоторканність депутатів, *парламентів*, а іноді й інших представницьких органів влади, означає заборону арешту або залучення до судової відповідальності депутата за всі його дії, у тому числі зроблені не при «виконанні парламентських обов'язків». Парламентським імунітетом депутат користується тільки під час дії депутатського мандата. Він може бути позбавлений недоторканності палатою (парламентом), членом якої є.

Депутатський імунітет в Україні передбачає, що народні депутати України користуються захистом парламенту від арешту та інших примусових дій, що можуть обмежувати їхні особисті права і свободи, а також від переслідування на підставі визнання його обвинуваченим у кримінальній справі. Ця обставина виступає одним з привабливих моментів для проникнення в депутатський корпус злочинних осіб.

Зараз у засобах масової інформації активно говорять про необхідність скасування депутатського імунітету. Проте повністю скасувати імунітет народних депутатів у сучасних умовах було б помилкою, оскільки діяльність депутата належить до сфери суспільних інтересів і пов'язана з можливими ризиками, з виконанням «незважаючи на осіб» своїх професійно-представницьких обов'язків, з виконання обов'язку парламентаря. Положення народного обранця України пов'язане з винятковими правами, що уможлиблює непокору окремим загальним законам. «Не можна робити депутата беззахисним. Тоді він не зможе, наприклад, боротися з корупцією. Тому що в результаті такої боротьби він запросто може потрапити за ґрати... Депутата, який дуже далеко заглибився в розслідування діяльності якогось вищого чиновника, можуть зупинити, якщо позбавити його депутатського імунітету. Не секрет, що і правоохоронні органи схильні до корупції, як і інші гілки влади. Тому вони можуть впливати на неугодного депутата. І в цьому випадку законодавці просто безсилі перед кримінальним світом, який готовий відстоювати свої позиції будь-якими способами» [16, с. 45].

Разом з тим необхідно обмежити депутатський імунітет. Останніми роками вжито заходів, які, з одного боку, спростили процедуру притягнення депутата до кримінальної відповідальності, а з іншого – були направлені на уточнення обсягу і змісту депутатської недоторканності.

Виділяють також імунітет суддів, посадовців правоохоронних і контролюючих органів (наприклад, імунітет прокурорських працівників), імунітет свідка, імунітет громадських представників тощо. *Суддівський імунітет* – це недоторканність суддів як носіїв судової влади.

Суддя не може бути притягнутий до кримінальної відповідальності, взятий під варту, затриманий без згоди на те відповідного компетентного органу. *Імунітет свідка* – звільнення у передбачених законом випадках особи, яка підлягає допиту як свідок, від обов'язку давати показання у кримінальній чи цивільній справі. Відповідно до ч. 1 ст. 63 Конституції України особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом [1, с. 19]. Від імунітету свідку слід відокремити *імунітет свідків від свідчень* – право передбаченого законом кола осіб не бути допитаними як свідки по кримінальній справі. Цей імунітет може бути зумовлений виконанням службових або професійних обов'язків зберігати державну, службову чи професійну таємницю.

Імунітет свідка – глибоко етична проблема. Для її вирішення, як показала практика, допустимі далеко не всі правові засоби. Тут право не повинне йти «далі за мораль» і висувати суто правові вимоги. При свідченні близьких родичів виникає конфлікт між двома обов'язками (двома обмеженнями): з одного боку, правовий обов'язок, що вимагає говорити правду, з іншого – етичний, що вимагає не завдавати шкоди близькій людині. Подібна колізія веде або до етичних потрясінь (розпаду сім'ї, розриву споріднених відносин тощо), або до злочинів (лжесвідчення, ухилення від надання свідчень). Крім того дані положення орієнтовані на міжнародні стандарти, що гарантують недоторканність особи, повністю узгоджуються з Міжнародним пактом про громадянські і політичні права 1966 р. (ст. 14) [3, с. 119]. Необхідно конкретизувати це загальне конституційне правило і розробити механізм його реалізації.

Проблеми правових імунітетів традиційно є предметом дослідження різних юридичних наук, головним чином, конституційного та міжнародного права. Названі науки розробляють власний аспект даної проблеми, спеціалізуючись на вивченні особливих її сторін. Інакше кажучи, кожна наука вивчає один із аспектів цього явища, що закономірно стає предметом її дослідження, виходячи з поставлених цілей, використовуючи власну методологію тощо. Для правильного вирішення обговорюваного питання важливо звернути увагу і на ту обставину, що різні науки хоч і вивчають вказану проблему, але вони не в змозі вирішити всіх питань, пов'язаних з існуванням правових норм про імунітет у цілому.

Виходячи з вищесказаного, можна зробити такі *висновки*:

- 1) правовий імунітет це спосіб регулювання суспільних відносин, чітко обумовлений у міжнародному чи (або) національному законодавстві, шляхом надання спеціального правового статусу суб'єкту, пов'язаний зі звільненням його від виконання певних обов'язків і відповідальності, з метою забезпечення виконання відповідних функцій.
- 2) імунітет є загальноправовою категорією, бо встановлений у нормах міжнародного, конституційного, кримінального, адміністративного, кримінально-процесуального і цивільно-процесуального права;
- 3) повноцінне загальнотеоретичне дослідження даного міжгалузевого інституту дозволить вирішити як окремі наукові (створить умови для отримання нової наукової інформації, внесе порядок у знання, відкриє нові горизонти для галузевих наук), так і практичні проблеми (вироблення системи пропозицій і рекомендацій для правотворчих і правозастосовчих органів, підвищення ефективності правового регулювання цієї непростой сфери суспільних відносин).
- 4) правові імунітети – явище історичне. Зі зміною суспільного життя інститут правового імунітету трансформувався в абсолютно інший юридичний засіб – в інструмент, що звільняє від певних обов'язків і юридичної відповідальності окремих суб'єктів (дипломатів, консулів, депутатів та ін.) з метою виконання ними відповідних соціально корисних функцій.
- 5) актуальним є дослідження імунітетів посадових осіб, які виконують особливі за вагою та значенням функції в державі, імунітетів представництв та представників іноземних держав і міжнародних організацій в Україні.
- 6) оптимальним був би поділ імунітетів на види, керуючись критерієм їх «генетичного» походження від окремих галузей права та законодавства (конституційного, міжнародного публічного, судоустрою, власне кримінального процесу). Це дає змогу вивчати їх, враховуючи тісний взаємозв'язок з іншими правовими інститутами та нормами відповідних галузей права, постійно мати на увазі їх функціональне призначення.

1. Конституція України. Основний закон. – К., 2002. – С. 53. 2. Юридична енциклопедія: в 6-ти томах / Гол. Редкол. Ю. С. Шемшученко. – К., «Укр.енцикл.», 1998. – т. 2-ий. – С. 455. 3. Право Совета Европы и Россия. Сборник документов и материалов. – Краснодар, 1996. – С. 181. 4. Общая теория государства и права. Академичный курс. В 3-х томах. / Ответственный редактор М. Н. Марченко. – М. – 2001. – Том 3. – С. 286. 5. Скакун О. Ф. Теорія держави та права: Підручник. – Харків, 2001. – 656 с. 6. Загальна теорія держави і права (підручник для студ. юрид. спеціальностей ВНЗ) / За ред. М. В. Цвіка, В. Д. Ткаченко, Л. Л. Богачова. – Харків, 2002. – 432 с. 7. Бахрах Д. Н. Правовые льготы // Справедливость и право. Свердловск, 1989. – С. 74-78. 8. Даев В. Г. Иммуниеты в уголовно-процессуальной деятельности // Правоведение. – 1992., №3. – С. 45-49. 9. Козюк М. Н. Правовое равенство и привилегия депутатской неприкосновенности // Личность и власть. – Ростов на Дону, 1995. – С. 187. 10. Руднев В. И. Иммуниеты от уголовного преследования // Журнал российского права. – 1998. – № 7. – С. 36-41. 11. Мирошник С. В. Правовые стимулы в российском законодательстве. Автореф. дисс. канд. юрид. наук. – Ростов-на-Дону, 1997. – С. 75. 12. Малько А. В. Иммуниеты в праве: загальнотеоретичні проблеми // Вісник університету. – Тольятті, 1999. – № 6. – С. 17. 13. Агаев Ф. А., Галузо В. Н. Иммуниеты в российском уголовном процессе. – М., 1998. – С. 69. 14. Карташкин В. А. Как подать жалобу в Европейский Суд по правам человека. – М., 1998. – С. 73. 15. Гомьен Д., Харріс Д., Зваак Л. Европейська конвенція про права людини і Європейська соціальна хартія: право і практика. – К., 1998. – С. 457. 16. Григоруку Н. Г. Непорушність повноважень народних депутатів України // Часопис, Київського університету права. – 2002. – № 2. – С. 75.